

emphasized that music of the real musicians had to be "not only in the fingers, but also in the mind and in the heart". The formation of technical skill was formed during the process of creative work on the artistic tasks, based on listening skills and subordinated to the style of music composition, creative interpretation of its content.

Keywords: *F.Chopin, F.Liszt, R.Schumann, era of Romanticism, performance skills of pianists.*

УДК 378.147:786.2

Ревенчук В. В.

ПЕДАГОГІЧНЕ КЕРУВАННЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У КЛАСІ ФОРТЕПІАНО

У статті розглядається проблема організації навчальної взаємодії викладача та студента у музично-освітньому процесі. Роз'яснено сутність педагогічного керування, сформульовано методологічно важливий висновок щодо керування навчальною взаємодією за функціональною моделлю (формулювання мети, визначення інформаційного забезпечення, прогнозування, прийняття рішення, виконання, контроль та оцінювання результатів, коригування), уточнено сутність кожного компонента цієї моделі в процесі інструментально-виконавської підготовки студента. Пропонується використання інтегруючих методів художньо-педагогічного спілкування та навчально-виконавської активності як основи педагогічного керування процесом перебігу навчальної взаємодії у класі фортепіано.

Ключові слова: *педагогічне керування, керованість студента, навчальна взаємодія викладача та студента, мета та зміст навчальної взаємодії, методи організації навчальної взаємодії (художньо-педагогічне спілкування) та методи навчання гри на фортепіано (навчально-виконавська активність).*

Визнання самоцінності особистості студента й важливості кожної миті навчального буття для формування майбутнього фахівця вимагає такої організації навчальної взаємодії, яка б забезпечувала його якісну підготовку. Вагомість досвіду організації навчальної взаємодії для професійної діяльності вчителя музики актуалізує значущість методичних засад взаємодії в інструментально-виконавській підготовці студентів музичних факультетів.

Феномен *взаємодії* дістав ґрунтовне висвітлення у філософській (М. Каган) і психолого-педагогічній літературі (О. Бодальов, Л. Виготський, Г. Костюк, О.М. Леонт'єв, С. Рубінштейн та ін.). Досить широко проблема взаємозумовленості якості виконавської підготовки та налагодження стосунків між учителем та учнем розкрита в науково-методичній літературі, присвяченій інструментально-виконавській діяльності (Л. Баренбойм, О. Гольденвейзер, Г. Нейгауз, Л. Ніколаєв, М. Фейгін та ін.). У галузі музично-педагогічної освіти ця проблема частково представлена в дослідженнях питань художньо-педагогічного спілкування (Л. Коваль); поліхудожнього виховання майбутнього вчителя музики (О. Щолокова); його виконавської підготовки (О. Бурська, І. Гринчук, Л. Гусейнова, Н. Згурська, В. Крицький, І. Мостова, В. Шульгіна та ін.); професійно-творчих умінь (Г. Побережна); музично-стильових уявлень (Т. Буцяк, О. Щербініна) тощо.

На наш погляд, ключем до розв'язання багатьох проблем, які існують у сфері музично-педагогічної освіти, є оптимальна організація навчальної взаємодії викладача та студента. Ми розуміємо навчальну взаємодію як цілісну, динамічну педагогічну систему, яка є переплетенням об'єктивних (функціонально-рольових) і суб'єктивних (індивідуально-особистісних) чинників (В. Кан-Калик, О. О. Леонт'єв); складним поєднанням художніх, педагогічних та організаційних аспектів (Г. Нейгауз, К. Ігумнов). Вона передбачає цілеспрямовану організацію, керованість (а не стихійність, спонтанність), спрямування на особистісне, суб'єктне становлення студента, розвиток його індивідуальних здібностей (І. Бех, О. Пехота); поглиблення свого розуміння музичного мистецтва (Б. Асаф'єв,

В. Медушевський, Є. Назайкінський, Б. Теплов). Ефективність навчальної взаємодії у галузі музично-педагогічної освіти значною мірою залежить від педагогічного керування означеним процесом.

Відтак *метою* даної статті є аналіз педагогічного керування як технології забезпечення ефективності навчальної взаємодії викладача та студента у класі фортепіано, яка визначає напрями їх взаємодії за нескінченної багатоманітності підходів і відносин.

Філософська наука визначає керування як активний процес пізнання закономірностей, тенденцій розвитку, облік об'єктивних і суб'єктивних чинників, розробку програми діяльності в інтересах забезпечення оптимального функціонування системи й досягнення поставлених цілей. Соціальне керування з метою впорядкування, вдосконалення й розвитку є властивістю будь-якої системи, яка потребує спілкування людей у процесі діяльності [4, с. 705].

Навчальна взаємодія є педагогічною системою, яка вимагає керованості. *Педагогічне керування* виступає *способом* регулювання зв'язків між елементами педагогічної системи і виражає сутність, характер, функціональний аспект освітньої роботи [3, с. 82]. Логіка керування визначається особистістю студента як об'єкта керування, а відтак завжди відбувається в нових умовах, які можуть бути об'єктивно актуальними в одному випадку, й неактуальними - в іншому. Оскільки керувати *процесом* навчальної взаємодії – означає передбачувати зміни в об'єкті (тобто керувати розвитком студента), ми дійшли висновку щодо його несталості й динамічності. Передбачення стосуються пошуку шляхів реалізації поставленої мети, оптимальних засобів і методів, які забезпечують її досягнення.

Крім того, для процесу керування пріоритетного значення набуває *керованість* студента, як здатність відгукуватися на виховні впливи. Найоптимальнішою для педагогічних процесів є керованість, яка не обмежується пасивним і точним виконанням студентом вказівок викладача (виконавчий тип керованості), а включає власну організаційну, інформаційну й психічну активність (творчий тип керованості). Студенти з творчим типом керованості виявляють творчий підхід до процесу навчання. Такий тип керованості найбільшою мірою сприяє досягненню мети навчальної взаємодії.

Методологічно важливим є висновок щодо керування навчальною взаємодією за такою функціональною моделлю: формулювання мети, визначення інформаційного забезпечення, прогнозування, прийняття рішення, виконання, контроль та оцінювання результатів, коригування [3, с. 88, 108].

Метою керування процесом навчальної взаємодії у класі фортепіано є підвищення її ефективності. Означений процес має подвійну природу: з одного боку, він вимагає цілеспрямованого керування, з іншого – залежить від численних непередбачуваних чинників, які визначають специфіку музично-виховного процесу. Йдеться про об'єктивні закономірності керування, які, можливо, не завжди враховуються викладачами в процесі роботи.

Організація навчальної взаємодії залежить від уявлень викладача про означений процес, які можуть бути різноманітними й суперечливими, та від розгортання навчальної діяльності студента, що навчається музичному мистецтву. Сутність педагогічного керування полягає в *доцільному* впливі на студента з метою організації й координації його навчальної діяльності, спрямованої на адекватне осягнення й змістовну інтерпретацію музичних творів, творче їх опанування, художньо-переконливе та технічно досконале виконання, формування ціннісного ставлення до творів музичного мистецтва.

Інформаційною основою керування є зміст навчання та знання про об'єкт керування (музичні здібності студента, рівень його фахової підготовки тощо). *Об'єктом* керування виступає студент. Доцільність впливу на нього визначається: а) вибором навчальної програми (*саме ця* для *саме цього* студента), яка повинна враховувати рівень підготовки й перспективу розвитку в процесі її оволодіння; б) передбаченням методів, що мають забезпечувати активізацію навчальної діяльності й сприяти досягненню самостійності; в) врахуванням індивідуально-психологічних якостей (пам'ять, увага, швидкість та гнучкість

мислення, характер, темп навчання), відмінностей рівнів загальної та музичної підготовки, які є вихідним станом керування.

Інформацію про перебіг навчально-виконавської діяльності студента й результати впливу на нього викладач отримує шляхом *зворотного зв'язку*. За допомогою його аналізу коригується поведінка, замінюються використані методи впливу новими, більш ефективними [1, с. 93]. У процесі навчальної взаємодії зворотна інформація дає викладачеві можливість проникати в емоційно-творчі та навчально-виконавські процеси; вивчати якість самостійної роботи студента, її змістовність і систематичність; виявляти його психологічний стан. Правильна інтерпретація зворотної інформації сприяє диференціації й індивідуалізації керування учінням, забезпечує його ефективність відповідно індивідуальних можливостей студента. За Г.Костюком, індивідуальний підхід – це керований вплив на формування індивідуальних особливостей вихованців, забезпечення максимального розвитку нахилів, здібностей, талантів, усунення негативних індивідуальних рис [2, с. 449].

Педагогічне прогнозування пов'язане з передбаченням музично-виконавського розвитку студента й результатів його навчальної діяльності. Результатом аналізу об'єкта керування є *педагогічні рішення*, спрямовані на вибір навчальних програм та методів впливу на студента. *Виконання* пов'язане з реалізацією робочих планів з основного музичного інструмента. *Контроль* передбачає оцінку результатів навчально-виконавської діяльності студента, а *коригування* – рефлексивне осмислення труднощів учіння, їх корекція й усунення в процесі роботи над музичними творами. Коригування може здійснюватись у формі попередження відхилень у процесі набуття навичок і вмінь навчально-виконавської діяльності шляхом внесення відповідних змін, реагування на неадекватні (викривлені) навички з урахуванням характеру відхилень, причин їх виникнення тощо.

Основою керування процесом навчальної взаємодії є *художньо-педагогічне спілкування*, яке інтегрує в собі інші методи та є багатофункціональним. Викладач дбає про стимулюючу, навчальну, розвивальну спрямованість педагогічних дій, враховує індивідуально-особистісні якості студента та на основі зворотного зв'язку коригує навчальну діяльність.

Використання ідей теорії керування в процесі організації навчальної взаємодії у класі фортепіано сприяло виявленню способів її налагодження в музично-освітньому процесі, переосмисленню завдань і можливостей суб'єктів керування, розробці педагогічної моделі навчальної взаємодії та методики її впровадження в навчальний процес.

Основою педагогічної моделі навчальної взаємодії викладача та студента у класі фортепіано стали положення сучасної методології педагогіки (І.Бех, О.Валльє, О.Пехота, В.Страхов,); психологічної теорії особистості (О.Бодальов, Г.Костюк, О.М.Леонт'єв, С.Рубінштейн,); її творчого розвитку (Г.Батищев, Я.Пономар'єв, С.Сисоєва); теорії спілкування (Г.Балл, М.Каган, О.Леонт'єв); теорії мистецької освіти (Л.Коваль, В.Орлов, Г.Падалка, Г.Побережна, О.Ростовський, О.Рудницька, Т.Смирнова, В.Шульгіна, О.Щолокова).

Її сутність визначилася такими основними положеннями: *мета* навчальної взаємодії у класі фортепіано, на нашу думку, полягає у формуванні виконавської культури майбутнього вчителя музики, під якою розуміється здатність до адекватного досягнення й змістовної інтерпретації музичних творів, самостійного продуктивного і творчого їх опанування, художньо переконливого та технічно досконалого виконання, ціннісного ставлення до явищ музичного мистецтва; *завданнями* навчальної взаємодії є активізація мотиваційної сфери студента, формування системи музично-теоретичних знань, виконавських умінь та навичок, достатніх для плідної навчально-виконавської діяльності, розвиток активності й самостійності у художньо-пізнавальній та виконавсько-інтерпретаційній діяльності; *зміст* навчальної взаємодії складає розвиток у студента творчих якостей, ціннісного ставлення до творів музичного мистецтва, набуття музично-теоретичних знань, необхідних для досягнення й осмислення, аналізу й інтерпретації музичних творів, навчання виразному, змістовному, художньо переконливому, технічно довершеному виконанню музичних творів.

Досягнення мети навчальної взаємодії передбачало включення студента до навчально-виконавської діяльності за допомогою різних *методів* і прийомів. Їх сутність разом зі змістом програми утворювало відповідну методичку, ефективність якої оцінювалася результатами досягнення поставленої мети. Викладач повинен володіти багатьма методами і прийомами, щоб обрати найдоцільніші з них для вирішення конкретного завдання.

Оскільки взаємодія викладача та студента в інструментальному класі є сплавом спілкування та навчально-виконавської діяльності, педагогічна модель включала *методи організації навчальної взаємодії* та *методи навчання гри на фортепіано*.

Якщо методи навчання є сукупністю прийомів і способів залучення до навчально-пізнавальної діяльності, то форма навчання – це конструкція навчального процесу, характер якої зумовлюється змістом навчання, методами, прийомами, засобами діяльності. Ця конструкція є *внутрішньою організацією* змісту, тобто реально вона виступає як процес взаємодії викладача та студента під час роботи над певним навчальним матеріалом. Її сутність, активність та змістовність полягає саме в *організації*, порядку здійснення навчання [5, с. 385].

Відтак інтегруючим методом організації навчальної взаємодії став *метод художньо-педагогічного спілкування*. Пронизуючи весь навчальний процес, він концентрував виховні, художньо-естетичні способи впливу на студента, став основою керування його навчально-пізнавальною діяльністю та створив можливість забезпечення цілісності процесу навчальної взаємодії.

Усталені методи навчання гри на фортепіано спрямовані на розвиток музичних здібностей, практичних рухово-моторних умінь, навичок читання нот з аркушу тощо. Вони виступають одночасно методами навчання і методами учіння. Така функціональна двобічність вказує на те, що їх ефективність визначається не сумою знань, яка передається, сприймається і запам'ятовується, а активністю викладача та студента, від якої залежить функціонування навчальної діяльності, її продуктивність та самоорганізація. В ній виявляється відношення до діяльності.

Оскільки навчально-виконавська діяльність у класі фортепіано передбачає активність викладача й студента, спрямовану на розкриття сутності музично-виконавського мистецтва, інтегруючим методом навчання гри на фортепіано став *метод навчально-виконавської активності*. Педагогічне розуміння цього методу полягало у спрямуванні студента на оволодіння способами активності, а його педагогічне забезпечення - у передачі студентам досвіду досягнення і виконання музичних творів.

Вивчення музичних творів у класі фортепіано передбачає емоційно-вольову, інтелектуально-креативну, музично-технологічну, операційно-моторну активність. Способи емоційно-вольової активності відображають досвід оволодіння музичним твором, в якому визначальне місце посідає емоційність, переживання, смаки, цілеспрямованість, самовиявлення; способи інтелектуально-креативної активності - досвід оволодіння музичним твором, в якому визначальне місце посідає осмислення, аналіз-інтерпретація, узагальнення; способи музично-технологічної активності - досвід оволодіння музичним твором, в якому визначальне місце посідає метро-ритмічна точність, активне вслуховування, багатство уявлень, пошук варіанту виконавської інтерпретації; способи операційно-моторної активності - досвід оволодіння музичним твором, в якому визначальне місце посідає організація виконавських рухів.

Результативність взаємодії викладача та студента ми визначали за якістю виконавських досягнень за певний період навчання шляхом виступу студента на заліку (екзамені, академконцерті) з демонстрацією-виконанням музичних творів, вивчених у класі музичного інструмента. Критерієм *ефективності* навчальної взаємодії в класі музичного інструмента було досягнення її мети – формування виконавської культури майбутнього вчителя музики як складової музичної культури.

Обґрунтуванням *форми* навчальної взаємодії виступали положення педагогіки співробітництва – спільної розвиваючої діяльності викладача та студента, що супроводжувалася взаєморозумінням, проникненням у духовний світ один одного, спільним

аналізом процесу й результату навчальної діяльності. Ідея полягала в тому, щоб зробити студента однодумцем, рівноправним учасником педагогічного процесу. Розглядаючи навчальну взаємодію в класі фортепіано як художньо-педагогічну діяльність, ми підкреслюємо її творчий характер, де викладач та студент виступають суб'єктами цієї діяльності; зусилля їх спрямовані на творче вирішення пізнавальних завдань. Кожного студента педагог повинен сприймати не як покійного виконавця своїх намірів, а особистість, індивідуальність; враховувати індивідуальні наміри, нахили, уважно ставлячись до його суб'єктивних якостей, розвивати найбільш характерні; плекати творчу свободу як можливість для самовираження у виконавському процесі.

Отже, впровадження у навчальну практику ідей теорії керування сприятиме підвищенню ефективності взаємодії викладача та студента, виявленню нових способів її налагодження в музично-освітньому процесі, переосмисленню завдань і можливостей суб'єктів керування. Сутнісними ознаками ефективності навчальної взаємодії у класі фортепіано стане те, наскільки студент підготовлений до виконавської діяльності, наскільки його діяльність є продуктивною, наскільки він виявляє свої суб'єктивні, особистісні якості, самовиявляється, самостверджується у процесі виконавської діяльності, реалізує свою індивідуальність при виконанні музики.

Література

1. Бодалев А.А. Личность и общение: Избранные труды / А. А. Бодалев. – М. : Педагогика, 1983. – 272 с.
2. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К. : Радянська школа, 1989. – 607 с.
3. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання : Навчально-методичний посібник / О. Я. Ростовський. – К. : ІЗМН, 1997. – 248 с.
4. Философский энциклопедический словарь / Под ред. Академика АН СССР Л.Ф.Ильичёва, П.Н.Федосеева. - М. : Советская энциклопедия, 1983. – 836 с.
5. Ягупов В.В. Педагогіка : Навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

Reference

1. Bodalev A.A. Lichnost' i obshcheniye: Izbrannyye trudy / A. A. Bodalev. – М. : Pedagogika, 1983. – 272 s.
2. Kostyuk G.S. Navchal'no-vikhovniy protses i psikhologichniy rozvitok osobistosti / G. S. Kostyuk. – К. : Radyans'ka shkola, 1989. – 607 s.
3. Rostovs'kiy O.Ya. Pedagogika muzichnogo spriymannya : Navchal'no-metodichniy posibnik / O. Ya. Rostovs'kiy. – К. : IZMN, 1997. – 248 s.
4. Filosofskiy entsiklopedicheskiy slovar' / Pod red. Akademika AN SSSR L.F.Il'ichova, P.N. Fedoseyeva. - М. : Sovetskaya entsiklopediya, 1983. – 836 s.
5. Yagupov V.V. Pedagogika : Navch. posibnik / V. V. Yagupov. – К. : Libid', 2002. – 560 s.

В статье рассматривается проблема организации учебного взаимодействия преподавателя и студента в музыкально-образовательном процессе. Разъяснено сущность педагогического управления, сформулировано методологически важный вывод по управлению учебным взаимодействием за функциональной моделью (формулировка цели, определение информационного обеспечения, прогнозирование, принятие решения, исполнение, контроль и оценка результатов, корректировка), уточнено сущность каждого компонента этой модели в процессе инструментально-исполнительской подготовки студента. Предлагается использование интегрирующих методов художественно-педагогического общения и учебно-исполнительской активности как основы педагогического управления процессом учебного взаимодействия в классе фортепиано.

Ключевые слова: педагогическое управление, управляемость студента, учебное взаимодействие преподавателя и студента, цель и содержание учебного взаимодействия,

методы организации учебного взаимодействия (художественно-педагогическое общение) и методы обучения игре на фортепиано (учебно-исполнительская активность).

In the article, the author touches upon the issue of educational interaction between a teacher and a student in musical and educational process. Besides, she stresses that educational interaction effectiveness in the field of music education depends mainly on the teacher as the process manager.

The article explains the essence of teaching management and makes methodologically important conclusion on educational interaction management according to the functional model: objective setting, information provision determination, forecasting, process of decision-making, implementation, results monitoring and evaluating, and adjustments. The author specifies each component of the model in the instrumental performance training. In other words, the objective of educational interaction management at piano class is to increase its effectiveness. Information base of the management is learning content and knowledge on the subject to control (student's musical abilities, his or her level of professional training, etc.). There is a definite link between pedagogical forecasting anticipation of student's musical performing skills development and the results of his or her training activities. The result of subject to control analysis is teaching solutions to choose training programs and methods to influence the student. The performance relates to the work plan implementation of the main musical instrument. In the process of control, the teacher evaluates student's educational and performance results. The adjustment is reflective understanding of student's learning difficulties, their correction and elimination in music training.

The article states the objective of educational interaction at the instrumental class and its content. Pedagogy cooperation has become the ground for the form of educational interaction. The author suggests implementing of art-teacher communication and performing of educational activities as the basis of teaching performance process within educational interaction at piano class.

***Keywords:** pedagogical management, student's ability for being controlled, educational interaction between teacher and student, objective and content of educational interaction, educational methods of interaction (art-teacher communication), piano training methods (educational and performing activity).*

УДК 7.071.2:159.932

Соколова О. В.

ПЕРСПЕКТИВНЕ СЛУХОВЕ МИСЛЕННЯ ЯК ОСНОВА ВИКОНАВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МУЗИКАНТА-ІНСТРУМЕНТАЛІСТА

У статті здійснено аналіз поняття «перспективне слухове мислення», розглянуті психолого-функціональні закономірності його реалізації на всіх етапах інструментально-виконавської діяльності музиканта, виявлена роль даного виду мислення для формування цілісних уявлень про форму і зміст музичних творів.

***Ключові слова:** перспективне слухове мислення, інструментально-виконавська діяльність, симультанність, антиципація.*

У виконавському мистецтві музиканта беруть активну участь всі психічні процеси у нероздільній єдності, підкреслюють дослідники проблем музичної психології та педагогіки (Е. Абдуллін, Ю. Алієв, О. Антонова-Турченко, М. Батюта, Н. Берхін, І. Бех, І. Гринчук, А. Малінковська, О. Рудницька, Г. Падалка, О. Щолокова). Науковці розгалужують їх на відчуття, сприйняття, уявлення, емоції, уяву, мислення, пам'ять, увагу та ін. У своїй взаємодії вони, як свідчить музична практика, забезпечують і регулюють не тільки теоретичну художньо-пізнавальну діяльність музиканта, а й реальний виконавський процес.

Останнім часом інтерес науковців активізувався у напрямку вивчення та осмислення такого поняття, як «перспективне слухове мислення», підкреслюючи його значення для розвитку здатності цілісного осягнення музичного образу твору з метою об'єднання усіх